

FRANS EN DUIITS IN HET BASISONDERWIJS

Bijzondere initiatieven in Limburg

In de Euregio Maas-Rijn wordt sinds enige tijd op een groot aantal basisscholen Frans of Duits gegeven. Waarom zijn deze initiatieven genomen, door wie en hoe wordt dit onderwijs vormgegeven en hoe sluit het aan op het moderne vreemdetalenonderwijs op de middelbare school?

FRANK CLAESSEN

Op 1 november 2013, tijdens de Landelijke Studiedag van Levende Talen, won de Euregioschool de tweede prijs van het Europees Talenlabel voor innovatief talenonderwijs. Het betreft een initiatief om Frans en Duits te onderwijzen op basisscholen in Limburg. Het winnen van deze prijs (zie ook Wouters, 2014) was een reden om eens ter plekke te gaan kijken hoe men het voor elkaar krijgt al op basisscholen Frans en Duits te geven naast het verplichte Engels. Achtereenvolgens komen ter sprake: de coördinerende organisatie, het standpunt van de provincie, de motivatie van de scholen, de docenten, het lesmateriaal en de aansluiting tussen primair onderwijs (po) en voortgezet onderwijs (vo).

Euregioschool

De Euregioschool is geen echte school met docenten en leerlingen. Het is een organisatie die is opgericht in een omgeving met heel veel buitenland vlakbij, waar het voor leerlingen en studenten belangrijk is om kennis te ma-

ken met taal en cultuur van de buurlanden omdat daar voor een groot deel hun toekomst zal liggen. Als je in Zuid-Limburg alleen maar Nederlands spreekt, is je taalgebied net iets kleiner dan de oppervlakte van Terschelling. Je moet die buurlanden en hun talen leren kennen, omdat hun inwoners in Nederland komen winkelen en werken en omdat jij dat in die buurlanden wil doen.

De Euregioschool propageert voor de buurtalen een combinatie van klassikaal onderwijs met uitwisseling. Om dat voor elkaar te krijgen moet zij de klassen in en contacten met het buitenland (laten) leggen. Voor dat alles is ook nog eens geld nodig en daar komt de provincie Limburg om de hoek.

Provinciale politiek

Het provinciaal bestuur heeft een strategische agenda opgesteld – *Buurtaal en internationalisering in Limburg* (2013) – waarin in de inleiding al meteen sprake is van ‘opleiden van leerlingen tot wereldburgers’, ‘meertaligheid’, ‘internationalisering van het onderwijs’ en ‘kansen grijpen over de landsgrenzen heen’. De eerste concrete

Kinderen van basisschool Triangel in Linne krijgen Duitse les. Foto's: Frank Claessen

doelstelling is al meteen raak: ‘Vanaf 2014 richten de deelnemende onderwijsinstellingen hun buurtaalonderwijs in volgens het principe doeltaal=voertaal.’ Verder is in die strategische agenda sprake van een groot aantal doelstellingen die in 2020 gerealiseerd moeten zijn. De provincie vraagt om deelname van bedrijven, scholen en overheidsinstellingen in binnen- en buitenland om de doelstelling te kunnen bereiken, ‘waarbij kan worden voortgeborduurd op eerdere en bestaande succesvolle projecten op regionaal, nationaal en Europees niveau’. (Zie ook <<http://tiny.cc/lm-buurtaalen>>.)

En dan zijn we weer bij de scholen. Ooit was er een privéproject van een onderwijskracht in Mesch – gelegen tegen de grens met België – die een paar uur in de week haar klas ruilde met die van haar collega aan de andere kant van de grens, waarbij de een Nederlands gaf in België en de ander Frans in Nederland. In 2005 werd door het Europees Platform het LINQ-project in het leven geroepen, dat als doel had ‘de versterking van het talenonderwijs voor de talen Frans en Duits, de talen van onze buurlanden’ (Hotje, Blache & Halink, 2013).

Mede dankzij de bijdragen van de provincie zien we nu dat in 2014 meer dan 22 basisscholen zich bezighouden met een vorm van vroeg vreemdetalenonderwijs (vvtvo). De Euregioschool begeleidt de invoering van deze vorm van talenonderwijs, vaak samen met de Talenacademie in Heerlen. Dit is een dienstverlenende organisatie op het gebied van talen (zie <www.talenacademie.nl/nl/projecten>).

Een bezoek aan een zevental van deze scholen leerde dat op veel vragen veel verschillende antwoorden worden gegeven.

Waarom doet een basisschool mee?

De argumenten om Frans of Duits op het rooster te zetten zijn zeer gevarieerd. Men ziet de noodzaak van kennis van taal en cultuur van de buurlanden in. Het onderscheidt de school van andere. Het geeft de leerlingen een comfortabele voorsprong als ze naar het vo gaan, of het vo in de regio is al ingesteld op leerlingen die met voorkennis van Frans of Duits binnenkomen. Het kan ook een opstap zijn naar tweetalig onderwijs. Staatssecretaris

Frans les voor de kleuters van het Kindcentrum Aloysius in Maastricht

Op basisschool De Spoorzoeker in Kerkrade leren de leerlingen Duits aan de hand van de methode ELENA

Duitse les aan leerlingen van de Broederschool Molenberg in Heerlen

Dekker heeft immers gezegd dat tot vijftien procent van het onderwijs in een andere taal mag worden gegeven.

Wie geeft dat vak?

De vraag wie van de leerkrachten van een deelnemende basisschool de buurtaal mag/moet geven wordt grofweg op twee manieren beantwoord. Het ene antwoord is rigoureuus: alle klassenleerkrachten geven dat in hun eigen klas en dus gaat iedereen bijscholing volgen als dat nodig is. Andere schoolleiders zeggen dat het genoeg is wanneer één tot drie leerkrachten per school de buurtaal geven. Vaak zijn dat ook nog mensen die op een of andere manier affiniteit met de betreffende taal hebben: naaste familie woont in het buurland of de partner komt ervandaan.

Die bij- of nascholing moet altijd gevolgd worden als men aan het Euregioschoolproject meedoet en is niet gering. Het gaat dan om pure kennis van de taal, de didactiek van het talenonderwijs aan vier- tot twaalfjarigen en ten slotte de kennismaking met de andere cultuur, onder andere door het organiseren van uitwisselingen met partnerscholen in het buurland, waar dan vaak ook Nederlands wordt gegeven. Bij het onderwijs in de kennis van de taal wordt gewerkt naar diploma's met ERK-niveaus, dus van het Goethe Instituut en de certificaten van DELF-DALF. Er is dan wel verschil tussen Frans

en Duits. Bij Frans streeft men voor de leerkrachten naar A2 of B1, bij Duits naar B2 en soms zelfs C1. Dat laatste is beduidend meer dan het havo-niveau Engels waarmee de doorsnee pabostudent de opleiding verlaat.

Hoelang en welk materiaal?

De hoeveelheid aan vvtto bestede tijd varieert. De deelnemende scholen die pas beginnen, kunnen in de groepen 5 tot en met 8 een halfuur per week geven, maar het streven is dat volgend schooljaar negentig procent van de scholen met het Euregiopredicaat begint met lessen aan de kleuters, zoals dat nu al het geval is op de twee scholen in Maastricht waar Frans wordt gegeven.

Het gebruikte lesmateriaal is zeer divers. De scholen waar Frans onderwezen wordt in Maastricht hebben samen met de Talenacademie materiaal ontwikkeld. Andere scholen hebben dat voor Duits gedaan. Voor beide vakken kan een bijzondere website worden gebruikt: ELENA (<www.elena-learning.eu>). Die is bedoeld voor kinderen van zes tot acht jaar en er kunnen drie verschillende talen mee worden aangeleerd: Nederlands, Frans en Duits. In tien hoofdstukken wordt telkens een ander thema gepresenteerd. Voor elk van die talen zit het programma op precies dezelfde manier in elkaar. Dat heeft als voordeel dat zelfs een vorm van zelfstudie mogelijk is: als je het niet helemaal begrijpt,

kun je altijd in je eigen taal kijken wat de bedoeling was. Het programma kan daarnaast ook gebruikt worden om Nederlands te leren aan kinderen die die taal nog niet spreken. Vergelijkbaar daarmee zijn de methode en het materiaal van *Auf die Plätze, klar, partez!* (<www.lingua-cluster.org>). Daarin werkt men met een serie van elf thematisch geordende verhalen.

Vanuit de Euregioschool is een lespakket gemaakt met veertig thema's die op verschillende niveaus door elkaar kunnen worden gebruikt. Daarnaast werkt men met zogenaamde DaZ-koffers (Deutsch als Zielsprache; de koffers zijn verkrijgbaar bij uitgeverij Finken), die ook elk een ander thema behandelen. Op één school heeft men een heel aparte oplossing gevonden voor het vinden van lesmateriaal. Men gebruikt er de methode *Alles-in-1*, waarin alle vakken, behalve bewegingsonderwijs en rekenen, tegelijk worden aangeboden. Onder die vakken dus ook Engels. Er is een *native speaker* Duits bereid gevonden om al dat Engels in het Duits te vertalen en zo kan de methode binnen het totale onderwijspakket dienst doen voor de lessen Duits.

De lessen in de buurtaal, die meestal niet langer dan dertig minuten duren, worden zeer gevarieerd opgebouwd. In dat halfuur komt van alles voorbij: herhaling van stof uit eerdere lessen, presentatie van nieuw vocabulaire, verwerking van dat vocabulaire door overschrij-

ven, knippen, plakken en kleuren. En dat alles afgewisseld met liedjes, versjes en bewegingsspellen. Hierbij moet natuurlijk vermeld worden dat tot en met groep drie de geschreven taal niet aan bod komt.

Maar het gaat op deze scholen niet alleen om het aanleren van de vreemde taal. Het (h)erkennen van de andere culturen is zeker zo belangrijk en dan moet je aan internationalisering gaan doen. De aan het project deelnemende scholen hebben dan ook een of meer partnerscholen in het buurland, en het bezoek aan de partnerschool maakt deel uit van het programma. Allereerst gaan natuurlijk directies en leerkrachten bij elkaar op bezoek om te overleggen hoe ze hun kinderen met elkaar iets kunnen laten doen. Een voorbeeld hiervan is de uitwisseling op basis van kunst. Nederlandse kinderen bereiden op hun eigen school presentaties voor in het Duits over Vincent van Gogh en Duitse kinderen doen dat omgekeerd over de schilder Franz Marc. Ook leren ze het vocabulaire over schilderen. Daarna komen ze bij elkaar, houden de presentaties en gaan in groepjes van twee aan het werk om een schilderij in de stijl van de schilder te maken. Die groepjes van twee zijn gevormd door de leerkrachten die ervoor gezorgd hebben dat de kinderen al eerder schriftelijk contact met elkaar hebben gehad, bijvoorbeeld door eTwinning (<www.etwinning.net>). Een dergelijke uitwisseling kan

Het gaat op deze scholen niet alleen om het aanleren van de vreemde taal. Het (h)erkennen van de andere culturen is zeker zo belangrijk en dan moet je aan internationalisering gaan doen

natuurlijk ook plaatsvinden rond thema's als koken of sport (zie hiervoor het *Handboek Euregioschool* op <<http://tiny.cc/ltm-buurtalen2>>). Minimaal twee keer per jaar vindt zo'n evenement plaats.

Andere scholen

In Limburg blijken nog meer po-scholen te zijn waar Frans en Duits wordt gegeven. Allereerst zijn daar de vijf vrije scholen, gebaseerd op de pedagogiek van Rudolf Steiner, die al vanaf hun oprichting drie vreemde talen in hun lesaanbod hebben. Ook hier blijkt de variatie groot: een mogelijkheid is alleen Duits in groep 3 tot en met 8 gedurende 45 minuten per week; elders geeft men Engels in groep 3 en 4, Duits en Engels in groep 5 en 6 en Duits, Frans en Engels in groep 7 en 8, vaak in periodeonderwijs. De derde variant is Duits en Engels vanaf groep 1, en vanaf groep 6 komt daar Frans bij. Meestal is hier sprake van een of twee docenten die de vreemde taal in alle groepen geven. Opvallend is dat hier nergens sprake is van een speciale opleiding voor dit vak. De vakdidactische informatie doet men op tijdens de zogenaamde Zutphencursussen, waar tijdens de zomervakantie de lesstof van de verschillende leerjaren wordt bestudeerd, uitgewisseld en geoefend.

Een laatste groep po-scholen is die van een nieuwe, sinds 1 januari 2014 bestaande bestuurskoepel in het Mergelland, waar al op drie scholen Frans wordt gegeven in het basisonderwijs. Daarvan hebben in totaal negen leerkrachten in het recente verleden examens gedaan bij de Alliance Française. Er zijn nu gesprekken gaande met drie andere scholen om aan te sluiten bij de strategische agenda van de provincie.

Aansluiting po-vo

Vanzelfsprekend kun je basisschoolleerlingen met een flinke portie kennis van een vreemde taal niet naar het vo sturen en ze daar op nulniveau laten beginnen. Er moet een 'warme overdracht' plaatsvinden en de leerlingen moeten vanaf het reeds bereikte niveau verder kunnen gaan. Dat is moeilijker dan op nulniveau beginnen, immers die hierboven genoemde 'flinke portie' verschilt ook nog eens per leerling, en per school kunnen verschil-

lende methodes zijn gebruikt.

Vo-scholen in Limburg gaan op verschillende manieren met dit verschijnsel om. Een eerste vereiste is dat Duits en Frans in de brugklas worden aangeboden en dan niet met een schamele één of anderhalf uur per week. Vervolgens kun je kiezen voor gedifferentieerd werken in de klas, om te voorkomen dat leerlingen met voorsprong zich gaan vervelen, niets meer doen en uiteindelijk achter raken. Maar dat verschil zal je tijdens de gehele middelbareschooltijd blijven houden en dat vraagt een hoop werk. Dat het mogelijk is, bewijst een school voor vmbo in Kerkrade die aan het begin van het tweede jaar de leerlingen al Goethe-examens op A1 en A2 laat maken.

Wil je dat differentiëren binnen een klas niet aangaan, dan kan het prettig zijn wanneer een middelbare school heel groot is: je kunt dan binnen de leerjaren 1 tot en met 3 aparte klassen maken waarin de vreemde taal op een hoger niveau wordt gegeven dan in de andere. Scholen voor vo die dit soort oplossingen bedenken, blijken heel vaak hun leerlingen de gelegenheid te bieden om naast hun diploma ook internationaal erkende taalcertificaten te halen, zoals die van Anglia, DELF, Goethe en Cambridge.

Tot slot

Het is begrijpelijk dat in Zuid-Limburg, dat deel uitmaakt van de Euregio Maas-Rijn, deze initiatieven worden genomen. Het is ook lovenswaardig dat de provincie deze stappen wil ondersteunen. En het blijkt mogelijk om een boost te geven aan het vreemdetalenonderwijs. Maar er zijn nog vier andere Euregio's die voor een deel in dezelfde omstandigheden verkeren. Nu er in het uiterste zuiden van Nederland een compleet format blijkt te liggen, zouden die andere Euregio's wellicht kunnen nadenken over de vraag of dit voor hen ook niet erg interessant is. ■

LITERATUUR

- Hotje, S., Blache, S., & Halink, R. (Red.). (2013). *Frans en Duits op de basisschool – en de aansluiting op het voortgezet onderwijs*. Haarlem: Europees Platform.
- Wouters, G. (2014). Europees Talenlabel 2013. *Levende Talen Magazine*, 101(1), 54–55.

agenda

- 22 juni 2014**, Write Now!, Rotterdam, <www.writenow.nu>
24 juni 2014, 2doc: 'Een school voor mijn dochter', Nederland 2, 23.00–23.55 uur
20 – 23 augustus 2014, EUROCALL, Groningen, <www.eurocall2014.nl>
28 – 30 augustus 2014, LESLLA, Nijmegen, <<http://leslla2014.org>>
19 september 2014, International Talk Like a Pirate Day, <www.talklikeapirate.com>
7 november 2014, Landelijke Studiedag 2014, Utrecht, <www.levendetalen.nl>
13 november 2014, Franse Dag 2014, <www.fransvanzelfsprekend.nl>
14 – 15 november 2014, Conferentie Het Schoolvak Nederlands, Brugge, <www.hetschoolvaknederlands.org>
13 maart 2015, Nationaal Congres Engels, <www.nationaalcongresengels.nl>
20 – 21 maart 2015, Congres Frans, <www.levendetalen.nl>

Franse Dag 2014

Om de Franse taal en cultuur extra onder de aandacht te brengen en te laten leven in deze tijd waarin het onderwijs in de Franse taal onder druk staat, heeft het Valuascollege te Venlo in november 2013 een Franse dag georganiseerd. Docenten van alle vakken deden mee, workshops over de meest uiteenlopende Franse thema's konden worden gevolgd. De Franse keuken en kunsten waren rijk vertegenwoordigd.

Dit geslaagde voorbeeld verdient brede navolging. De Ronde Tafel Frans (RTF) roept daarom donderdag 13 november 2014 uit tot de eerste nationale Franse Dag. Met de voorbereiding van deze dag op zo veel mogelijk scholen kan niet vroeg genoeg begonnen worden. De sectie Frans van het Valuascollege is bereid haar ervaring met collega's te delen via een workshop op 20 juni tijdens de scholingsdag van het DELF-junior-netwerk (Institut Français). Ook scholen die geen deel uitmaken van dit netwerk worden van harte uitgenodigd om hun Franse dag te organiseren. Het materiaal uit de workshop kan op aanvraag worden toegezonden (stuur een e-mail naar <frankrijk@let.ru.nl>).

Om deel te nemen aan de Franse Dag kunt u het deelnameformulier downloaden van <www.fransvanzelfsprekend.nl> en voor 1 juli opsturen naar <frankrijk@let.ru.nl>. Op dit e-mailadres kunt u ook terecht voor al uw vragen.

binnenkort

Tiende internationale LESLLA-conferentie

LESLLA staat voor *Low-Educated (Adult) Second Language Acquisition*. Tien jaar geleden werd deze internationale conferentie voor het eerst georganiseerd om kennis over tweedetaalonderwijs aan analfabete en laaggeletterde volwassenen uit te wisselen. LESLLA is een conferentie waar wetenschappers uit diverse disciplines, taaldocenten, ontwikkelaars en beleidsmakers elkaar treffen, met elkaar in discussie gaan en van elkaar leren.

Een tweede taal leren en leren lezen is een ingewikkeld proces waar nog veel onbekend over is. Onderzoekers uit de (neuro)linguïstiek, de psychologie en uit de hersenwetenschap werken nauw samen om te ontdekken hoe volwassenen een taal leren, hoe ze leren lezen en wat de problemen zijn waar ze tegenaan lopen.

Tijdens de LESLLA-conferentie worden onderzoeksresultaten gepresenteerd en docenten en ontwikkelaars wisselen er *good practices* uit. Het leren van een tweede taal is nauw verbonden met immigratie- en integratiebeleid. Hoewel immigranten tegenwoordig eerst een buitenlandexamen Nederlands moeten doen op ERK-niveau A1 voordat ze naar Nederland mogen komen, is er nog steeds een grote groep analfabete NT2-leerders. Beleidsmakers en politici realiseren zich vaak nog onvoldoende dat deze groep een heel andere aanpak nodig heeft dan geletterde NT2-leerders. De voortgang is vaak langzaam en kan niet gemeten en vergeleken worden met de gebruikelijke NT2-toetsen. Er staat veel op het spel voor de cursisten. Kennis over het taalleerproces bij analfabete en laaggeletterde tweedetaalleerders is dus van groot belang. LESLLA draagt in belangrijke mate bij aan deze kennis.

De conferentie vindt plaats van 28 tot 30 augustus aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Voor meer informatie, zie <<http://leslla2014.org>>.

Een school voor mijn dochter

Opiniepeiler en ondernemer Maurice de Hond, vader van de driejarige Daphne, is verre van tevreden met het huidige basisonderwijs. Hij besluit speciaal voor haar een nieuw soort school op te richten, waarbij de iPad als leermiddel centraal staat. Een aantal bestaande scholen besluit zijn plannen te implementeren. Maar niet iedereen is daar even gelukkig mee. De belangen en zorgen van ouders en bestuurders blijken niet overal met elkaar in overeenstemming.

Regisseur Neeltje Pavicic-van der Haak en cameraman Karel Poortman volgden Maurice De Hond gedurende een jaar op zijn rondreis door Nederland om zijn ideeën voor te leggen en te bespreken. Hun documentaire, 'Een school voor mijn dochter', wordt op dinsdag 24 juni op Nederland 2 uitgezonden, van 23.00 tot 23.55 uur. De discussie over de toenemende invloed van technologie op ons leven wordt steeds intensiever gevoerd. 'Een school voor mijn dochter' toont hoe een pragmaticus, voortgedreven door vaderlijke én een onwrikbaar vertrouwen in technologie, vaak tegen de stroom in het onderwijs probeert klaar te stomen voor 'de nieuwe tijd'. Fragmenten uit de documentaire zijn te zien op <<http://vimeopro.com/zuis/school>>.